

Excavacions i sondeigs a GIRONA: el sector de la Seu

per
Josep M.ª Nolla

INTRODUCCIO

Un dels problemes més interessants i immediats que té plantejat l'estudi de **Gerunda** és el de la definitiva fixació del perímetre amurallat. Hom suposa, basant-se en el bon coneixement d'una part del recinte (1), que la planta general de la ciutat romana era triangular amb el vèrtex superior a la Torre Gironella i la base sobre l'Onyar, exactament ocupant la galta de llevant del carrer de les Ballesteries i pujada de Sant Fèlix. Tenim ben documentat el llenç de muralla del costat meridional en quasi tot el seu recorregut i una sèrie d'elements suficients per a situar les fortificacions en el sector occidental, i finalment un tram considerable del costat de tramuntana des de la plaça de Sant Feliu fins a sota del convent del Cor de Maria. A partir d'aquí tot són suposicions, els indicis segurs han desaparegut. Alguns autors han imaginat que la muralla medieval, visible actualment, hauria seguit l'antic traçat de les fortificacions romanes, tal com demostraria l'existència de dues torres cilíndriques anomenades **Cornèlia** i **Júlia**, noms antics i prou clars, que s'haurien conservat amb el pas dels anys i en les diverses reconstruccions de les defenses militars. La tasca d'excavació i prospecció d'aquest indret ha demostrat que les dues torres i el llenç de muralla que les uneix no es recolzen sobre una fonamentació anterior romana, tal com hem indicat en un altre treball (2) i únicament és possible citar uns quants carreus de pedra sorrenca, reutilitzats, en la base de la torre rectangular d'aquella àrea, més pròxima al Jardí de la Francesa i Capella de Sant Cristòfol, com a elements autèntics de les fortificacions romanes de les darreries del segle III d.C. (3).

-
- (1) Una excel·lent descripció del recinte a: J. de C. SERRA RAFOLS, **Les muralles ibèriques i romanes de Girona a Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans**, MCMXXVII - MCMXXXI, pàg. 69-85; ID., **El recinto antiguo de Gerona a Archivo Español de Arqueología**, 47, 1942, pàgines 114-135. Una bibliografia força completa sobre el tema la podeu trobar a: J. M.ª NOLLA, **Noves aportacions a l'estudi dels orígens de Gerunda**, a **Anales del Instituto de Estudios Gerundenses**, XXV (en premsa).
  - (2) J. M.ª NOLLA, **Excavacions i sondeigs a Girona: les obres del Passeig Arqueològic (I i II)**, a **Revista de Girona**, 88-89, 1979, pàg. 101-108 i 181-191.
  - (3) Sobre la cronologia de la muralla baix-imperial de Girona: J. M.ª NOLLA i F. J. NIETO, **Acerca de la cronología de la muralla romana tardía de Gerunda: la Terra Sigillata Clara de «Casa Pastors»** a Faventia, 1/2, 1979, pàg. 263-283.

Quin era, doncs, el traçat de l'emmurallament romà? A manera d'hipòtesi, i seguint indicacions fetes abans per altres estudiosos, pensem que la línia de fortificacions seguiria, més o menys recta, la direcció que marca el llenç del convent del Cor de Maria fins, almenys, a les proximitats de l'absis de la catedral i d'aquí aniria a unir-se amb el sector de la caserna d'Alemanys d'una manera que, ara per ara, desconeixem (4). Caldria, per tant, suposar que les muralles romanes haurien de cercar-se més al Sud de l'estructura actual però a molt poca distància, amb la qual cosa podríem explicar, potser, la supervivència de noms tan antics, Cornèlia i Júlia, que haurien passat a nomenar unes torres noves substituïdes de les anteriors, enderrocades. La raó d'aquest eixample vers el Nord caldria que el relacionéssim amb la construcció de la Seu i dependències annexes. Per sota d'aquests edificis, segons aquesta hipòtesi, caldria cercar les restes de la muralla romana.

No és aquest, però, l'únic interès que ofereix l'àrea de la Seu a l'arqueòleg, tot i ser dels més importants. La major part dels historiadors preocupats per la topografia de **Gerunda** han suposat que aquest indret, una mena de plataforma plana, de dimensions considerables, havia de tenir una gran importància en l'urbanisme del municipi romà: Uns hi han volgut col·locar el fòrum; uns altres l'àrea sagrada de la ciutat amb un o diversos temples, però tots han coincidit a senyalar l'interès de l'indret i, també, les dificultats de poder-hi fer excavacions arqueològiques i troballes suficients per a poder solucionar alguns dels problemes plantejats.

Ha estat, tal vegada, aquest pessimisme o les dificultats reals de fer, allí, prospeccions científiques que l'àrea de la Seu ha restat com una zona buida, sense possibilitats i, possiblement també, per això mateix ben poca gent sap que el subsòl de la Catedral i dels edificis annexos ha estat excavat en diverses ocasions i amb resultats sorprenents.

(4) Interessant és la hipòtesi defensada per J. Marquès, segons la qual, i basant-se en documents escrits alt-medievals, la muralla romana a l'alçada aproximada de la torre de Carlemany, giraria en angle recte vers el Sud de l'actual Palau Episcopal. En un lloc indeterminat tornaria a girar cap a l'Est vers la Torre Gironella (J. MARQUES CASANOVAS i J. M. MARQUES PLANAGUMA, **Apuntes històrics sobre el palacio episcopal de Gerona, a Anales del Instituto de Estudios Gerundenses**, XIV, 1960, pàg. 265-269; J. MARQUES CASANOVAS, **Descubrimiento en la plaza de los Apóstoles de la Seo de Gerona**, a *Revista de Gerona*, 45, 1968, pàg. 32-34).

LES CAMPANYES D'EXCAVACIÓ

De sempre, en Miquel Oliva i el Servei d'Investigacions Arqueològiques de la Diputació de Girona, controlaren les obres de tota mena que hom realitzava al barri vell de Girona, recollint el material arqueològic de tot tipus i aprofitant sempre que era possible l'avinentesa per obrir cates estratigràfiques de certa importància. L'ocasió degué presentar-se pel sector de la Seu, i d'acord amb les autoritats religioses, diverses vegades s'excavà en aquell indret.

La reconstrucció de les diverses campanyes ha estat irregular. La documentació que hom guarda als arxius del Servei d'Investigacions Arqueològiques (5), és poc abundant i a cops, estigues, escassíssima. Malgrat tot, i a través de pecialment pel que fa a les excavacions més anelles dades que forneix el material del magatzem, hem pogut documentar quatre grans campanyes d'excavacions que s'iniciaren l'any 1959 i han acabat, de moment, al 1976.

En aquest repàs ràpid sobre les excavacions i els resultats, no seguirem un ordre cronològic en la descripció, sinó que començarem pels sondeigs més exteriors a la nau de la basílica i més pròxims al portal, bàsicament romà, de Sobreportes (6).

SALA ROMANICA DE LA SEU. CAMPANYA DE 1974

Anomenem sala o sales romàniques unes grans dependències cobertes amb volta de canó que són el suport de la sala Capitolar de la Catedral, actualment Museu, i que trobem a ponent del claustre romànic. L'ocasió dels sondeigs soraí durant les obres de reestructuració i renovació del Museu de la Seu. La situació del lloc facilità el treball de l'equip del Servei i comptà amb la col·laboració constant de les autoritats eclesiàstiques.

(5) Donem les gràcies a Aurora Martín i al personal del Servei d'Arqueologia per les facilitats de tota mena a l'hora de poder estudiar aquest material.

(6) Recordem també que dels voltants de l'àrea de la Seu procedeixen alguns fragments d'elements arquitectònics importants; fragments de columna i un capitell, de pedra sorrenca, un fragment de fris ornamentat (molt gastat), l'existència, «in situ» i per sota la Capella de Santa Elena de tres llargs graons de pedra sorrenca, ben probablement d'una construcció romana aprofitada com a fonamentació i, sense seguretat absoluta, un pedestal de marbre amb una dedicació a Lucius Plotius Asprenas, la més interessant de les trobades a Girona actualment visible en el claustre de la Seu.

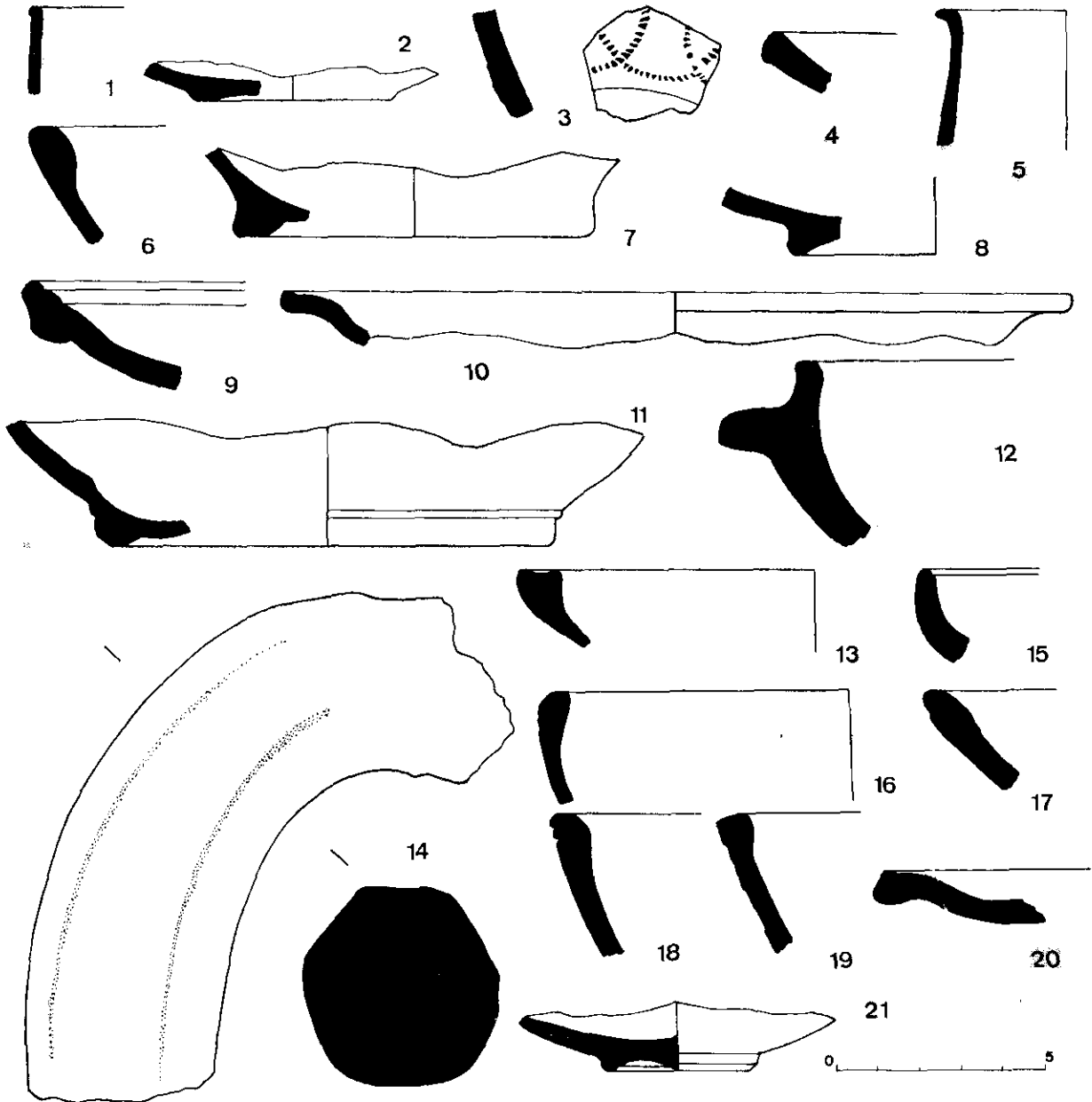

Figura 1). Sala Romànica. Cata I. Núm. 1 al 14, estrat I; núm. 15 al 21, estrat II.

La campanya s'inicià el mes de novembre de 1974 i en total s'obriren quatre cates, algunes de les quals foren ampliades.

Cata I: Oberta contra el mur de llevant de la Sala. Fou possible identificar dos nivells, el primer dels quals presentava cendres abundants i era de color negre-grisós. El material arqueològic del primer nivell és prou interessant (Fig. 1,1 a 14), amb una cronologia àmplia entre les darreries del segle II o principis del I a.C. (campaniana B) i el segle III d.C. (sigillata africana) i sense que hi fos localitzat cap fragment de ceràmica medieval o moderna. Són interessants uns fragments de parets fines (Fig. 1,1 i 2), de T. Sigillata Sudgàlica (Fig. 1,3), de plats de

vora fumada (Fig. 1,4) de recipient de ceràmica comuna oxidada (Figs. 1, 12 i 13), àmfores de la Bètica dedicades al transport d'oli (forma Dressel 20. Fig. 1,14), molts fragments d'àmfora de la Tarraconense, dedicades al transport del vi, i una magnífica col·lecció de fragments de ceràmica emporitana grisa molt tardana (Fig. 1,5 a 11).

L'estrat segon, la composició del qual desconeixem, fou més pobre i en línies generals ofereix un repertori de troballes molt semblant: T.sigillata aretina (Fig. 1,15), àmfores de la Tarraconense i uns quants fragments de ceràmica emporitana grisa tardana (Fig. 1,16 a 21).

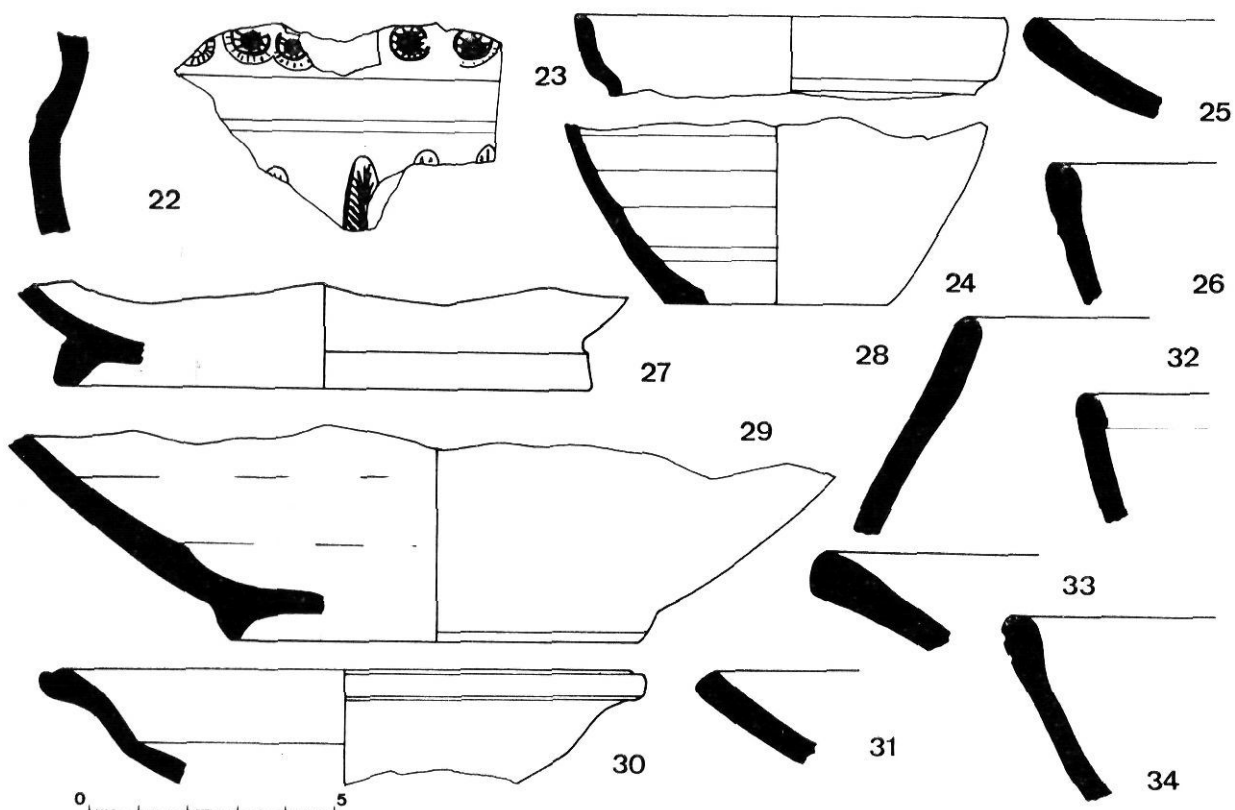

Figura 2). Sala Romànica. Cata II. Núm. 22 a 29, estrat I; núm. 30 a 31, estrat II. Cata III, núm. 32 a 34, estrat únic.

Fou localitzat el basament inferior d'un mur, sobre la roca natural, de pedres irregulars no massa grosses unides amb argamassa que no pogué ser datat amb precisió, però que podria ser romà.

Cata II: De fet és una ampliació del sondeig anterior (Cata I) obert cap al Nord i també contra el mur Est de la Sala. Els estrats eren lògicament idèntics i cal senyalar l'aparició, per sota del mur medieval d'estructures molt arruïnades d'època incerta però possiblement romanes.

De l'estrat primer cal citar un fragment de ceràmica de vernís taronjós amb la decoració estampada baix-imperial, procedent de la Gàl·lia Narbonesa (Fig. 2,22) un plat de vora fumada (Fig. 2,25); una vora d'un vaset de parets fines de la forma Mayet III (Fig. 2,23) uns fragments de ceràmica emporitana grisa, alguns d'ells de la «fàcies» més moderna (Fig. 2,24 i 26-27) i ceràmica comuna oxidada (Fig. 2,28-29).

L'estrat segon era molt pobre i entre les troballes cal dir que s'hi recollí un fragment de ceràmica vidriada. D'entre les peces interessants recordem una plateta carenada de ceràmica de vernís negre i argila grisosa amb mica, imitació de la ceràmica d'Arezzo, (Fig. 2,30); i un fragment d'un plat de vora fumada (Fig. 2,31).

Cata III: Ampliació vers l'Oest de les cates I i II. En bona part de la cata hi mancava el nivell de cendres. Sense restes d'estructures.

De l'estrata únic no es recuperà gaire material. Citarem un fragment de ceràmica baix-imperial de vernís taronjós, un fragment de vora de cassola de la forma 10A de ceràmica africana (Fig. 2,32) una imitació d'un plat de vora fumada (Fig. 2,33), i un interessant fragment de ceràmica emporitana moderna (Fig. 2,34).

Cata IV: La més gran de totes, s'obrí als peus de la paret oest de la Sala i davant dels sondeigs que acabem de comentar. S'hi localitzaren basaments d'uns mur, d'origen incert. S'individualitzaren dos estrats.

El material del nivell primer, abundós, és prou interessant, especialment la t.Sigillata Africana de tipus A (Fig. 3,35), C (Fig. 3,36) i D (Fig. 3,37 i 38, en aquest cas amb decoració estampada). Citarem també un fragment d'un gran bol de ceràmica grisa emporitana (Fig. 3,39) i de ceràmica comuna oxidada (Figura 3,40). i una vora d'àmfora de vi de la Tarracò-nense de la forma Dressel 2/4 (Fig. 3,41).

En el segon nivell cal assenyalar uns quants fragments de ceràmica campaniana B de les darreries del segle II o primera meitat del I a.C.

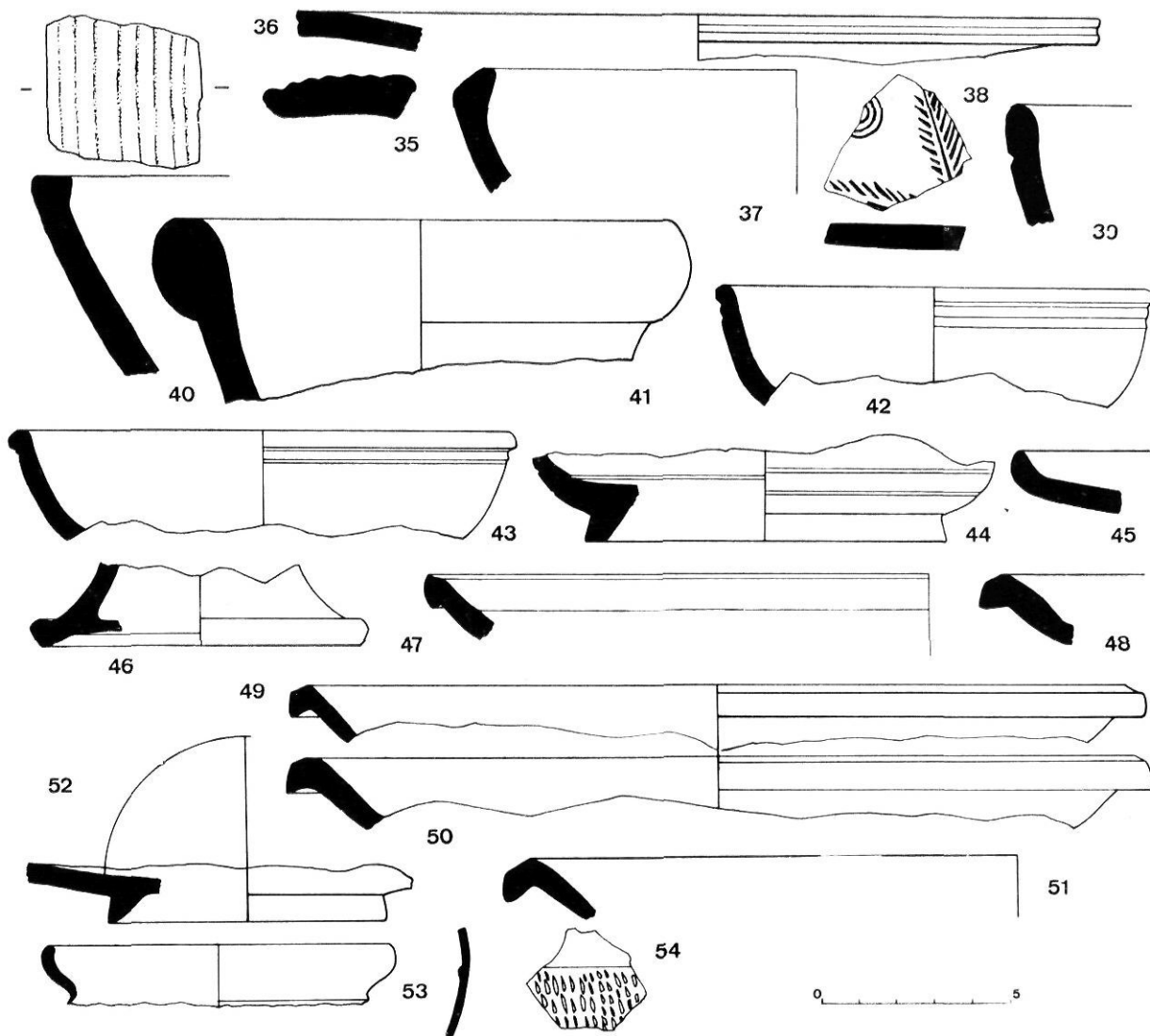

Figura 3). Sala Romànica. Cata IV. Núm. 35 a 41, estrat I; núm. 42 a 54, estrat II.

forma Lamboglia 1 (Fig. 3,42-44), Lamb. 5/7 (Fig. 3,45) i Lamb. 3 (Fig. 3,46); un magnífic fragment de gran plata de la forma Goudineau 12 de la Terra Sigillata Aretina (Fig. 3,47), i uns quants fragments de plates de llavi pendent, d'una ceràmica que ja hem mencionat abans, que comencem a conèixer, amb argila grisa desgreixant de mica i vernís negre (Fig. 3,48-52). Cal indicar també l'abundància de **tegulae**, àmfores, ceràmica grisa grollera, i d'engalba blanca. En aquest segon nivell, a més a més de dos fragments de vasets de parets fines (Fig. 3,53-54), l'apartat més interessant està format per una magnífica col·lecció de ceràmiques grises, majoritàriament tardanes, entre les quals cal ressenyar un fragment de bicònic **amb una decoració pintada** i uns bols amb cercles impresos en el fons intern (Fig. 4,55-71). Dos grans vasos, tal vegada morters, presenten decoració

a base de pressions digitals a la vora exterior. Un d'ells sembla tardà (Fig. 4,72) i l'altre el tenim ben datat en multitud de jaciments en la primera meitat del s.I. a.C. (Fig. 4,73) i són coneguts amb el nom de vasos «a ditate». D'entre els fragments d'àmfora, on predominen les republicanes de tipus «DB», procedents de l'àrea de Pompeia, cal senyalar una vora d'un recipient de conserves de peix, de la forma 7/11 de Dressel (Fig. 4,74) i un petit pivot acabat en un robust botó, de forma imprecisa (Fi. 4,75). Interessantíssima i molt ben conservada la fíbula de bronze, amb el peu enlairat i l'arc molt pla i amb una senzilla decoració puntejada (Figura 4,76). N'hi ha un exemplar idèntic al jaciment del **Camp de la Gruta** a Torroella de Montgrí, encara inèdita. D'època alt-imperial.

* * *

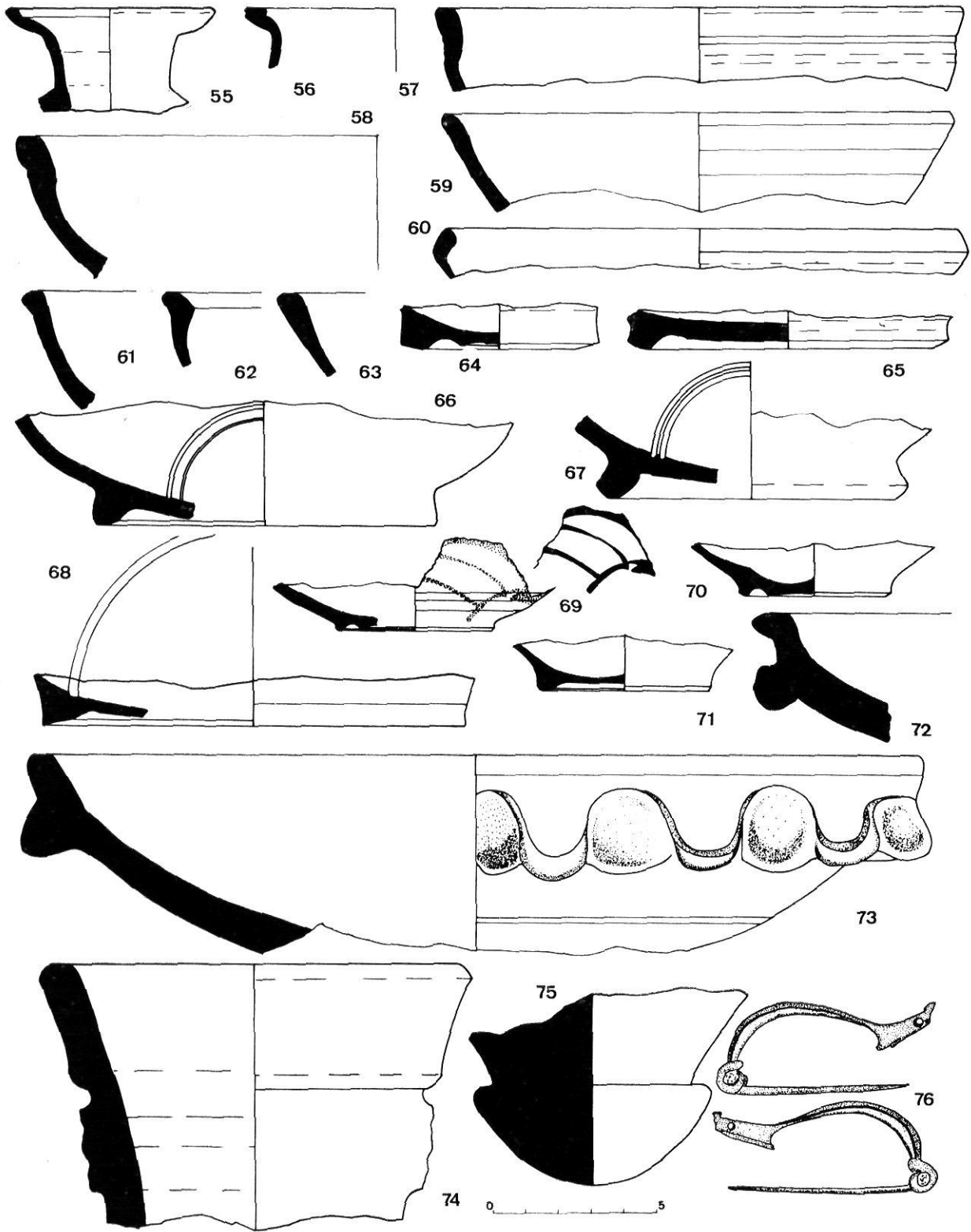

Figura 4). Sala Romànica. Cata IV. Núm. 55 a 76, estrat II.

De primer cop d'ull, sorprèn la manca de material modern en tot aquest sector. Només fou localitzat un fragment modern, de ceràmica vidriada i alguns fragments incerts de ceràmica grollera reduïda. En canvi, el material antic ens ha arribat molt barrejat i sense una estratificació real, car trobem peces de cronologia molt alta (ceràmiques africanes i de la Narbonesa) al costat de campaniana B, en el nivell superior i en l'inferior. Pensem nosaltres que tot aquest sector de la Sala romànica, en bona part fora del perímetre murat de la ciutat romana, hauria estat molt remogut quan la construcció dels grans edificis medievals, amb la qual cosa una possible estratificació hauria estat capgirada i remenada. Tal vegada hauria estat necessari una excavació en extensió fins allí on fos possible a fi i efecte de completar la forma de les estructures que foren descobertes i veure'n la relació amb les altres construccions. De fet pensem que aquesta excavació en l'àrea de la Seu es relaciona molt bé amb les troballes del Passeig Arqueològic (7) i, per tant, formaria part de les escombreres de la ciutat.

CLAUSTRE DE LA CATEDRAL. CAMPANYES DE 1959 I 1963

Hem pogut documentar, amb algunes dificultats per manca d'informació, dos grans intents d'excavació o de prospecció en gran escala al bell mig del pati del claustre de la Seu. Del primer, que sabem tingué lloc l'any 1959, n'estem molt poc documentats. De fet només coneixem un quants fragments de vidre antic (Fig. 5,77-78). Podria pensar-se que més que una excavació s'aprofità unes obres d'arranjament del lloc.

L'any 1963, i possiblement esperançats per les troballes modestes però significatives de 1959, durant els mesos d'abril i maig hom practicà una nova prospecció de la qual en sabem algunes coses:

El sondeig consistí en una llarga trinxera oberta en el pati de 6'80 mts. de longitud que arrancava d'un dels angles interns del claustre (no sabem quin) i anava a unir-se en diagonal a un altre. A partir d'aquesta trinxera central en sortien ramificacions perpendiculars que s'obrien segons les necessitats de l'excavació. A partir d'aquí la nostra font d'informació és poc precisa (8) i hi ha dubtes sobre l'estratigrafia del lloc no essent segur si foren quatre o cinc els nivells documentats.

L'estrat primer proporcionà ceràmica vidriada, *tegulae*, ceràmica comuna oxidada d'època romana, un anell de bronze, fragments de vidre i dues monedes medievals catalanes. L'estrat II, fragments d'àmfora Dressel 2/4 de la

Tarraconense, un fragment de campaniana. A moderna, T. S. Sudgàlica, *tegulae*, vidres i ceràmica fumada medieval

L'estrat III, material idèntic del que cal senyalar una base de T.S. Sudgàlica (Fig. 5'79) i la vora oberta d'una gran plata amb una interessant decoració estampada formant unes zig-zagues (Fig. 5,80). Pensem que es tracta d'una ceràmica procedent de la zona oriental de l'Imperi romà (Asia Menor?) i amb una data molt baixa en el segle V o VI d.C. De l'estrat IV procedeixen fragments d'àmfora itàlica de tipus «DB», ceràmica de vernís negre, T.S. Sudgàlica, T. S. Africana de tipus A. i D. Senyalem un fragment de T.S. Sudgàlica decorat (Fig. 5'81) i un altre amb un *sigillum* imprès en el fons intern: BIO, taller de la Graufesenque que produí durant el període claudi-neronià (9). L'estrat IVB o V, proporciona troballes semblants. Nosaltres citarem una vora de T.S. Africana de tipus A, forma Lamb. 10A (Fig. 5,83), i a la base d'un petit bol, forma Dragendorff 24/25 ó 27, amb un grafit en el peu intern, una U ibèrica, o signe similar.

Durant l'excavació es descobriren basaments de mur que el Sr. Oliva intuïa que podien ser romans. La manca d'una estratificació correcta, la barreja del material i la presència en aquesta àrea de construccions molt antigues ben documentades (10) no permeten de precisions massa interessants. Podem aduir idèntiques consideracions a les fetes en l'excavació de la Sala romànica; zona fora muralla i molt malmesa per edificacions posteriors.

NAU DE LA CATEDRAL. AREA DEL COR CAMPANYA DE 1975

Pot considerar-se que l'excavació d'aquest sector, fou una continuació de les exploracions de la Sala romànica que anteriorment hem ressenyat, i que coincidiren amb unes obres de restauració i consolidació de l'estructura del Cor.

Per sota de les lloses de pavimentació de la Seu hom localitza un nivell únic molt remogut i de poca potència per damunt de la roca natural. La cata tenia unes dimensions limitades i era lògic suposar que difícilment hi havia possibilitat de troballes espectaculars o determinants, car l'indret ha estat ocupat des dels orígens de la ciutat i l'edificació, d'almenys, dues catedrals ha hagut d'eliminar restes més antigues. Malgrat tot, cal dir que el material arqueològic recuperat, força abundant, és sorpre-

(7) Vegeu nota 2.

(8) El Diari d'Excavacions reduït a unes quantes notes.

(9) F. OSWALD, *Index of potters stamps on Terra Sigillata*, Margidunum, East Bridgford Notts, 1931, pàg. 43.

(10) En aquest sector cal situar la canònica de Teotari, restablerta el 882 d.C. (MARQUES CASANOVAS i MARQUES PLANAGUMA, *Apuntes históricos...*, citat, pàg. 266).

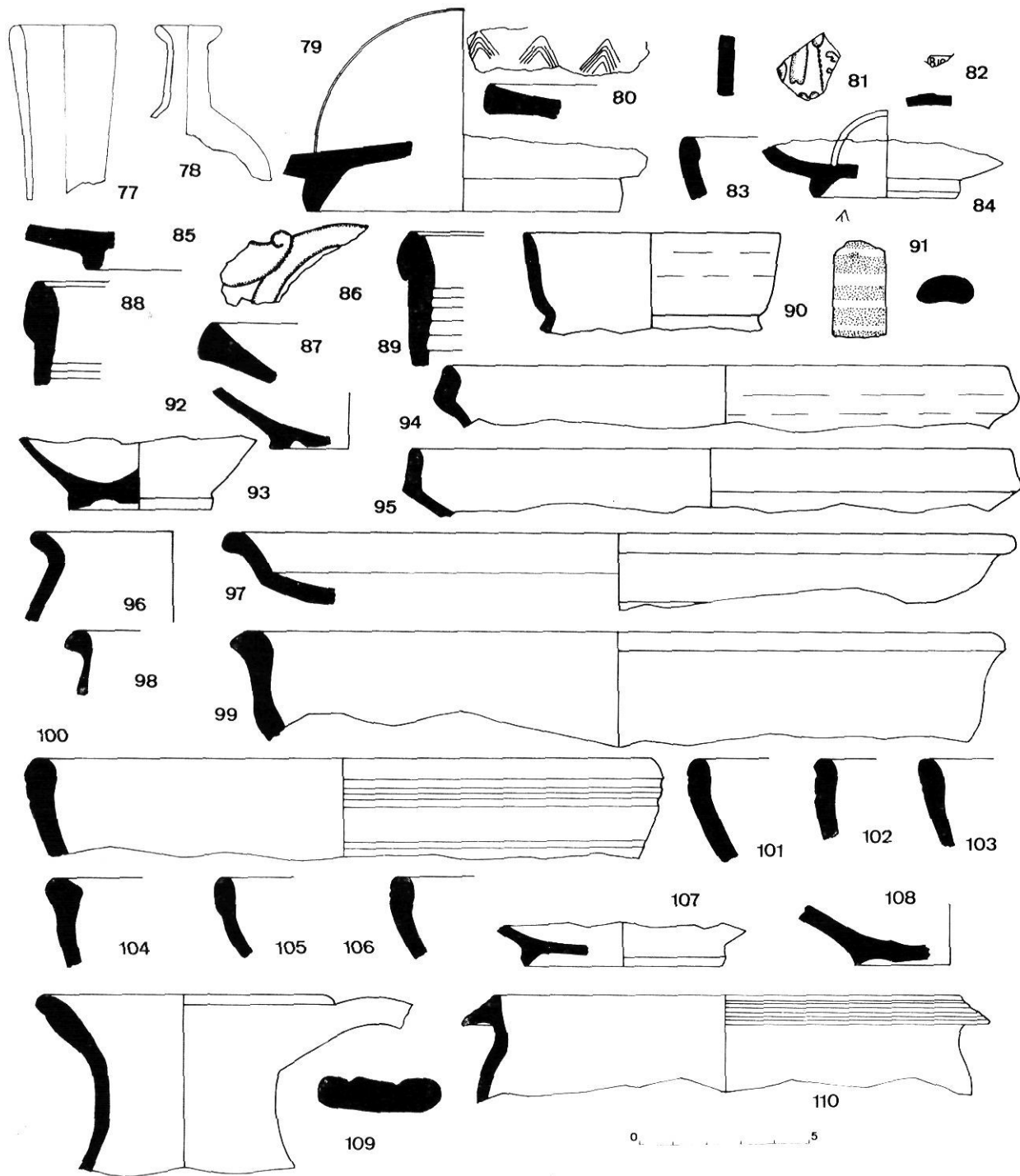

Figura 5). Claustre de la Seu. Campanya de 1959, núm. 77 a 78. Campanya de 1963, núm. 79 a 84. Nau de la Catedral. Area del Cor. Estrat únic, núm. 85 a 110.

ment, tot ell antic i amb una certa unitat cronològica. Citarem un fragment d'un vas de T. S. Africana de tipus A, de forma indeterminada (Fig. 5,85), fragments de cassoles de patina cendrosa (Fig. 5,88-89) i un plat de vora fumada (Fig. 5,87), d'origen africà; un fragment de llàntia de volutes del segle I d.C. (Fig. 5,86), i les vores d'unes gerres de ceràmica comuna oxidada, amb una cronologia poc precisa en època alt-imperial (Fig. 5,109-110). El conjunt més homogeni i més interessant el proporcionen les ceràmiques emporitanes, amb alguns fragments de tipus «clàssic» (Fig. 5,90-95) entre les quals caldria senyalar un fragment de nansa d'un vaset bicònic **amb decoració pintada** (Fig. 5,91); i un conjunt magnífic de la «fàcies» més moderna i menys coneguda (Figures 5,96-108).

ALGUNES CONSIDERACIONS

Aquest breu repàs a unes excavacions quasi desconegudes obertes en un lloc tan interessant, sembla donar la raó a la majoria dels estudiosos de la Girona romana que han anat repetint, desesperançadament, que no hi ha cap possibilitat de solucionar els problemes topogràfics i històrics que planteja l'estudi de **Gerunda** a través de l'arqueologia. Però ara sabem que aquesta suposició és, en bona part, errònia. En efecte sembla improbable que algun dia poguem conèixer a fons l'urbanisme de **Gerunda**, i és també poc segur que arribem a fixar d'un cop i amb totes les garanties el traçat de les muralles, tot i que en aquest aspecte poden fer-se troballes importants. Però ha estat precisament la política contrària, fomentada per Miquel Oliva i continuada pel Servei d'Investigacions Arqueològiques, de vigilar i controlar obres i treballs de millora arreu del barri antic la que a la llarga ha fornit als historiadors d'uns elements, modestos i poc monumentals, que han servit per a capgirar moltes de les antigues hipòtesis sobre els orígens de **Gerunda**, arreladíssimes i recolzades, només en el costum i en alguns arguments tangencials (11). Cal continuar per aquest camí; ara sabem que el material arqueològic que hom recupera en una excavació, a cops uns quants bocins de ceràmica feta miques, són do-

cuments importantíssims i moltes vegades els únics que han de permetre reconstruir, amb moltes llacunes, això sí, el passat més antic.

Concentrant-nos, doncs, en les troballes del sector de la Catedral direm d'entrada, i tal com ha succeït amb tot el material arqueològic que s'ha trobat i guardat a Girona (12), serveix per confirmar algunes dades importants estructurades a partir de l'excavació de Casa Pastors (13). En primer lloc, cal fer notar l'absència de material anterior a les darreries del segle II o del I a.C. Ara per ara, aquestes petites excavacions i les troballes esporàdiques fetes aquí i allà documenten únicament entre les ceràmiques més antigues Campaniana A tardana i B, juntament amb àmfores de vi itàliques. Això mateix passa al sector de la Seu, on abunda la ceràmica campaniana B i no hi ha res anterior.

Quant a qüestions ceramològiques molt vàlides per a un coneixement cada cop més profund i sòlid de les produccions locals i de llur cronologia, cal que fem referència a la important col·lecció de ceràmica emporitana i, especialment, a un grup no massa ben conegut i aquí molt abundant que n'anomenem tardana o moderna (Fig. 1,5 a 11; Fig. 1,16 a 21; Fig. 2,24 i 26-27; Fig. 2,34; Fig. 4,55-71 i Figura 5, 96-108). Aquesta «fàcies» l'havíem detectada ja en els nivells superiors de Casa Pastors i a les necròpolis d'Empúries i té unes característiques ben definides: l'argila és sempre de color gris molt clar i sense cap diferència entre el nucli i l'exterior, polit i també molt compacta i dura. El repertori de formes canvia; continuen els bols, imitacions d'algunes peces de la campaniana B, però amb senzilles decoracions a base de solcs, i sorgeixen tot un seguit de formes noves, gerres, plats i plates. Es determina la desaparició del peu clàssic del segle II i primera meitat del segle I a.C. La cronologia està per establir-se, però tot sembla indicar la segona meitat del segle I a.C. i el primer terç del segle següent.

També són molt interessants i amb una cronologia precisa en la segona meitat del segle I a.C., un grup nombrós de fragments de ceràmica d'argila grisa i desgredant de mica i vernís negre que imiten les ceràmiques antigues d'Arezzo (Fig. 2,30 i Fig. 3,47-52). Cal pensar en una producció local tal vegada centrada a Empúries (14).

(11) Entre aquestes grans troballes cal recordar Casa Pastors, actual palau de Justícia, on hom localitzà el reompliment sellat d'una torre romana que reposava sobre la muralla antiga que ha estat estudiat però encara resta inèdit; i més recentment el sector del pati de baix de l'Institut vell de Girona, en part destruït per la vandàlica acció d'alguns dels responsables de Cultura (?) del darrer Ajuntament pre-democràtic. Ara per ara, aquest sector i la Caserna d'Alemanys ofereixen grans possibilitats per a una excavació seriosa.

(12) Material que hem recollit i anem publicant en la sèrie **Excavacions i sondeigs a Girona**, publicada en aquesta revista.

(13) Sobre els resultats: J. M.ª NOLLA BRUFAU, **La ciudad romana de Gerunda**, Bellaterra, Publicaciones de la Universidad Autónoma de Barcelona, 1978.

(14) E. SANMARTI-GREGO, **Nota acerca de una imitación de la sigillata aretina detectada en Emporion**, a **Ampurias**, 36-37, 1974-1975, pàg. pàg. 251-261.